

IN HONOREM MIHAJLO DIKA

I.

Mihajlo Dika obilježio je svojim radom i djelovanjem teoriju i praksu građanskog procesnog prava druge polovice dvadesetog i početka dvadeset i prvog stoljeća. Kako svjedoče i radovi okupljeni u ovoj zbirci, doseg njegova djelovanja bitno nadilazi nacionalne granice. U doba postojanja zajedničke države profesor Dika bio je cijenjen i uvažavan kao jedan od najutjecajnijih jugoslavenskih procesualista, a njegov se rad nastavio pratiti, citirati i koristiti u lokalnom kontekstu i nakon raspada Jugoslavije na području svih država sljednica. Kao nastavljajući velike procesualističke tradicije nastavnika Katedre za građansko procesno pravo Mihajlo Dika preuzeo je mjesto koje su prije njega imali Srećko Zuglia i Siniša Triva, idejne postavke i teorijska dostignuća kojih je dijelio i uvažavao, ali ih i kreativno transformirao i nadograđivao. Danas je, slobodno se može reći, Mihajlo Dika vodeći postjugoslavenski građanski procesualist. Njegov rad ostavio je trajan biljeg u mnogim pravnim disciplinama (posebice u parničnom, izvanparničnom, stečajnom, ovršnom, javnobilježničkom i arbitražnom pravu). No, povrh toga, širina njegova djelovanja, interdisciplinarnost njegova rada, ali i osebujna osobnost, suptilna inteligencija i rafinirana duhovitost priskrbili su mu velik broj onih koji ga poštuju, uvažavaju i cijene, što zorno ocrtavaju tekstovi autora koji su se odazvali pozivu da daju svoj obol za ovo izdanje koje obilježava njegov sedamdeseti rođendan i odlazak u mirovinu.

II.

Mihajlo Dika rođen je 11. veljače 1943. u Skopju. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je i završio u Puli. Na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu upisao se akademske godine 1960./1961., a diplomirao je već 1963. jer je studirao prema tadašnjem modelu skraćenog studija. Pravnu praksu odrađuje najprije od siječnja 1964. do lipnja 1965. kao odvjetnički vježbenik u uredu odvjetnika

Zlatka Kuntarića u Zagrebu, a potom, od srpnja 1965. do kraja lipnja 1966., kao sudački vježbenik na Kotarskom sudu u Zagrebu. Vojni rok služi od ljeta 1966. do jeseni 1967., nakon čega se vraća u Istru, gdje se zapošljava kao pravni referent za imovinskopravne poslove u Skupštini općine Poreč. Na tom mjestu radi razmjerno kratko, od listopada 1967. do srpnja 1968. U siječnju 1968. polaže pravosudni ispit, a u kolovozu 1968. postaje sudac Općinskog suda u Poreču. Kao jedini sudac toga suda uskoro biva imenovan za predsjednika suda. U sudstvu ostaje nešto više od tri godine jer od listopada 1971. konačno prelazi na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu gdje se u cijelosti posvećuje akademskoj karijeri. Na Pravnom fakultetu u kontinuitetu radi pune 42 godine, sve do odlaska u mirovinu krajem rujna 2013.

Svoj akademski put profesor Dika započeo je kao znanstveni asistent (imenovan u travnju, a na dužnost stupio u listopadu 1971.). Za znanstvenu karijeru počeo se pripremati i ranije jer je već 1964./1965. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu bio upisao poslijediplomski studij iz privrednog (trgovačkog) prava koji je 1969. uspješno završio obranom magistarskog rada o pravnoj prirodi arbitražnog sporazuma u međunarodnoj arbitraži.

Doktorirao je 1984. godine izvrsnom tezom o pravu na tužbu koja je kasnije objavljena i kao zapažena monografija (v. bibliografiju prof. Dike na kraju ovog broja). Za docenta na Katedri za građansko procesno pravo izabran je 1985., za izvanrednog profesora 1988., a za redovitog profesora 1996. godine. Predstojnik je Katedre za građansko procesno pravo od umirovljenja profesora Trive krajem 1990. godine. Od iste je godine i voditelj kolegija iz građanskog procesnog prava na poslijediplomskim studijima iz trgovačkog i građanskog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Na Pravnom fakultetu u Zagrebu profesor Dika predavao je više kolegija na svim razinama, od preddiplomske do poslijediplomske. Uz središnji kolegij – građansko procesno pravo – držao je nastavu iz specijaliziranih kolegija iz ovršnog, izvanparničnog, insolventijskog, javnobilježničkog i arbitražnog prava. Profesor Dika bio je posebice aktivan u poslijediplomskoj nastavi, gdje se istaknuo kao mentor mnogobrojnih magistarskih radova i desetak istaknutih doktorskih disertacija.

Nastavu je, osim na matičnom fakultetu, izvodio povremeno, što držeći pojedine kolegije, što održavajući povremena gostujuća predavanja, i na raznim drugim fakultetima, između ostaloga, u Rijeci, Ljubljani, Skopju, Splitu, Osijeku, Mostaru i Podgorici. Kao istaknuti znanstvenik i nastavnik profesor Dika je 2006. primio počasni doktorat Univerziteta Kiril i Metodije u Skopju.

Dikina dugotrajna profesionalna karijera bila je obilježena podjednako brigom za tradiciju i održanje stručnih standarda kao i otvorenošću za novo te stalnim stručnim usavršavanjem. Osim samostalnog cjeloživotnog obrazovanja u Hrvatskoj (što kod njega nikada nije bila fraza), Dika se stručno usavršavao i u inozemstvu, i to na *Centre for American Legal Studies* u Salzburgu (1973.), švicarskom Institutu za uporedno pravo u Lausanni (1985. i 1988.), Institutu Maxa Plancka u Hamburgu te Asser institutu u Haagu (više kraćih boravaka). Bio je aktivan sudionik haško-zagrebačko-ghentskog kolokvija o pravu međunarodne trgovine od 1985. do 1991. Od 1988. član je Međunarodne asocijacije za procesno pravo (IAPL) i Međunarodne asocijacije za uporedno pravo. Sudjeluje kao regionalni ili nacionalni referent, odnosno aktivni sudionik u većem broju međunarodnih konferencija i kongresa.

Na Sveučilištu u Zagrebu Mihajlo Dika bio je od 1983. do 2000. predsjednik Komisije za nostrifikaciju i priznavanje ekvivalencije stranih školskih svjedodžbi i diploma. Pitanjima nostrifikacije stranih diploma i svjedodžaba bavio se i u više svojih stručnih i znanstvenih radova (v. bibliografiju). Od ostalih funkcija na Sveučilištu i Fakultetu posebno treba izdvojiti i okolnost da je profesor Dika bio prvi dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u trećem tisućljeću (tu je funkciju vršio od 2000. do 2001.).

Izvan aktivnosti na Sveučilištu, Mihajlo Dika posebno se istaknuo svojim bavljenjem arbitražom. Veza između arbitraže kao predmeta akademskog interesa i razvoja arbitražnog prava i prakse bila je uspostavljena već za vrijeme Dikina prethodnika, profesora Siniše Trive, koji je bio dugogodišnji predsjednik Stalnog izbranog suda (kasnije: Stalnog arbitražnog sudišta) pri Privrednoj komori Hrvatske (kasnije: Hrvatskoj gospodarskoj komori). I Mihajlo Dika dijelio je od svojih akademskih početaka isti interes. Nakon što je magistrirao obrađujući praktično važnu arbitražnu temu, izabran je 1972. za tajnika Stalnog izbranog sudišta, a tu funkciju obnaša dvanaest godina, do 1984., kada postaje član Predsjedništva i potpredsjednik te arbitražne ustanove. Od 2004. obnaša funkciju predsjednika Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. Tijekom svog dugogodišnjeg bavljenja arbitražom profesor Dika sudjelovao je u mnogim arbitražnim postupcima kao arbitar, ali je istodobno djelovao i na razvoju arbitražne kulture. Sa svojim najbližim suradnicima pokrenuo je 1993. prvu redovitu međunarodnu arbitražnu konferenciju u ovom dijelu Europe, Hrvatske arbitražne dane (kasnije: Hrvatski dani arbitraže i mirenja); prvi specijalizirani arbitražni pravni časopis na engleskom jeziku, *Croatian Arbitration Yearbook* (osnovan 1994., to je bio ujedno i prvi hr-

vatski pravni časopis na stranom jeziku, a prof. Dika bio je jedan od njegovih urednika od 1994. do 1998.) i prvu nacionalnu strukovnu organizaciju za arbitražu, Hrvatsku arbitražnu udrugu (od njena osnivanja 1997. do danas prof. Dika bio je višekratno biran za predsjednika Upravnog odbora te organizacije).

Kao ugledan stručnjak i pravnik Mihajlo Dika bio je angažiran na pripremi mnogih zakona i drugih normativnih akata. Od 1970-ih do danas bio je čest voditelj i/ili član povjerenstava koja su se bavila reformom propisa iz područja građanskog procesnog prava. Od zakona i drugih propisa na koje je njegov rad izvršio važan, katkada i presudan utjecaj, mogu se spomenuti Zakon o parničnom postupku; Ovršni zakon (ranije: Zakon o izvršnom postupku); Stečajni zakon; Zakon o odvjetništvu i Kodeks odvjetničke etike; Zakon o javnom bilježništvu; Zakon o Upisniku sudskih i javnobilježničkih osiguranja na pokretinama i pravima i Zakon o arbitraži. Kao vanjski član nadležnih stručnih odbora Hrvatskog sabora – Odbora za zakonodavstvo (od 2000. do 2003.) i Odbora za pravosuđe (od 2003. do 2007. te ponovo od 2012.) profesor Dika imao je prilike utjecati i na sadržaj mnogih drugih zakonskih projekata, pri čemu je njegova stručnost uvijek bila neupitna, a kritička distancija prema aktualnopolitičkim zahtjevima i prohtjevima redovito zadržana.

Uz svoj stručni rad na pripremi raznovrsnih propisa, profesor Dika posebnu je pozornost posvećivao i transmisivnoj funkciji nastojeći da se ideje i koncepti kojima su se rukovodila tijela i pojedinci pri izradi nacрта normativnih akata sačuvaju, analiziraju i predstave znanstvenoj i stručnoj publici. U tom je smislu bio glavni organizator, voditelj, suorganizator ili sudionik brojnih znanstvenih i stručnih skupova na kojima su se tematizirale promjene u zakonodavstvu. Iz tih skupova proizišlo je kao njihov trajan rezultat više desetaka zbornika radova. Vrlo često je upravo Mihajlo Dika bio njihov urednik, redaktor ili u nekoj drugoj formalnoj funkciji vodeća osoba u timu autora.

Druga važna komponenta Dikina znanstveno-stručnog djelovanja bila je njegova vezanost uz enciklopedističke i leksikografske projekte, što je aktivnost koju je dobrim dijelom naslijedio od svoga učitelja, profesora Trive, koji je bio započeo velik, unikatan projekt pravne enciklopedije. Kako taj projekt zbog rata, raspada tadašnje države te smrti profesora Trive nije nikada bio dovršen, rad na njemu ostao je na Diki. On ga je ustrajno nastavio te prijevo kraju 2007. izdavanjem Pravnog leksikona, najznačajnije hrvatske pravne enciklopedijske publikacije u kojoj je Dika formalno bio tek zamjenik glavnog urednika, ali faktički njen *spiritus movens*.

U nekim trenucima djelovanje profesora Dike nadilazilo je uske profesionalne okvire i poprimalo elemente ljudskopravnog aktivizma, pa i čina građanske hrabrosti. U devedesetim godinama Dika je intenzivno surađivao s Hrvatskim pravnim centrom na temama uspostave pravne države i vladavine prava. Njegovo je djelovanje osobito bilo usmjereno kritici tadašnjeg funkcioniranja pravosuđa obilježena političkim intervencijama i zadiranjem u sudačku nezavisnost. U 2000. godini, nakon intenziviranja demokratskih procesa, profesor Dika bio je inicijator i organizator prve velike konferencije posvećene hrvatskom pravosuđu u novom tisućljeću koja je ostala zapamćena po kritičkim ocjenama i upozoravanju na negativne procese koji su obilježili hrvatsko pravosuđe devedesetih godina. Unatoč tomu što se takve kritičke ocjene nisu svidjele mnogim članovima tadašnjeg (pa i današnjeg) hrvatskog pravosudnog establišmenta koji su im se oštro usprotivili, Dikina su stajališta bila i ostala konzekventna i znanstveno objektivna, bez obzira na njihovu (ne)popularnost u utjecajnim krugovima pravosudnih elita. S vremenom se pokazalo da je Dika bio u pravu: sistemski problemi, pa i korupcija u hrvatskom sudstvu i pravosuđu općenito, bili su sve do ulaska u Europsku uniju glavni problem s kojim se trebalo obračunavati u sklopu procesa pridruživanja, u okviru kojeg je poglavlje 23. pristupnih pregovora, posvećeno pravosuđu i ljudskim pravima, bilo nesumnjivo najteže i najproblematičnije.

Svojim društveno-političkim angažmanom i zalaganjem za ljudska prava Dika je iznenadio mnoge i u 2010-im. S jedne strane, Dika je uz još četvero profesora Pravnog fakulteta javno istupio 2011. otvorenim pismom u kojem je kritički upozorio na to da nacrti propisa o visokom obrazovanju i znanosti prezentirani od strane resornog ministarstva otvaraju put u eroziju standarda javnog visokog obrazovanja, otvaraju put u podjelu Sveučilišta u Zagrebu te ugrožavaju akademske slobode i guše akademsku kritiku. Još više je te iste godine sve one koji su građanski proces smatrali konzervativnom disciplinom, a Diku rezerviranim i u stručne teme zatvorenim akademskim pravnikom, iznenadilo njegovo pismo podrške Povorci ponosa (*Gay pride*) u Zagrebu. Dika je tada kao prvi i vodeći potpisnik, osuđujući ranije iskazan primitivizam i nasilje na splitskoj Povorci, ponovio želju da Hrvatska postane i bude i zbiljski, a ne samo normativno, država u kojoj je ravnopravnost zajamčena, a svaka diskriminacija, uključujući i onu po osnovi spolne orijentacije, onemogućena. Iako je Dikino pismo potpisalo još 73 nastavnika Pravnog fakulteta, njegovi istupi i beskompromisan angažman za ljudska prava nisu svugdje bili blagonaklono dočekani, što je u konačnici doprinijelo i tomu da mu je uskraćeno mjesto u

Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti koje bi mu prema svim objektivnim stručnim kriterijima pripadalo. Time je, međutim, još jednom simbolički iskazan kontinuitet: oživotvorena je izreka Dikina učitelja, akademika Siniše Trive, koji je u šali često običavao citirati izreku da je dobro i utješno da se u Akademiju ne primaju uvijek najbolji jer bi time svi ostali imali doživotan dokaz o vlastitoj nekompetentnosti ...

III.

Znanstvena i društvena misija Mihajla Dike još je uvijek daleko od svoga završetka. Iza njegove ljudske skromnosti stoji nesalomljiva radna etika i fascinantna produktivnost. Vjerujemo da će njegovi najveći projekti tek ugledati svjetlo dana (što je i sam posredno najavio započinjući seriju viševolumentnih monografija o parničnom i ovršnom pravu). Njegova bibliografija, koja u verziji priređenoj za ovaj zbornik broji petstotinjak knjiga, članaka i drugih znanstvenih i stručnih radova, bit će sigurno u budućnosti obogaćena mnogim novim uradcima. Ovaj zbornik radova bila je samo prilika da se Dikini mnogobrojni učenici, prijatelji i suradnici okupe i proslave jubilej koji se moralo proslaviti – istinsku priliku da se oda počast jednom od najuglednijih i najvažnijih pravnika jugoistočne Europe.

Prof. dr. sc. Alan Uzelac

Prof. dr. sc. Jasnica Garašić

Doc. dr. sc. Aleksandra Maganić